

Lokale historier

Lokalhistorie, muntlig historie og historiefag i et historiografisk perspektiv

Dag Hundstad

Norsk lokalhistorisk institutt, Nasjonalbiblioteket

Epost: dag.hundstad@nb.no

Abstract

In the early 20th century, local history was established in Norway as a historical genre and a popular movement. Despite this formalization, local history is an ancient and universal phenomenon, essential for building cultural memories and territorial identities. While folkloristics did not define general local history as a part of their discipline, academic historians tried to shape local history in their image. Regardless of this, local history kept certain dimensions that are more associated with the term “memory” than “history”. Around 1980, Norwegian historians and cultural scientists engaged in interdisciplinary discussions about the term “oral history” and the new movement associated with it. From a Norwegian perspective, it could be argued that important aspects of “oral history” already was evident in the local history movement, and to a wider degree than in the academic history discipline. In recent years, the association *Memoar (Memoir)* has tried to revitalize the connections between the popular history movement and cultural science. It should however be stressed that, this kind of popular engagement does not only represent a kind of “citizen science”, but is motivated by identity building forces which means that it should be analysed on its own terms.

Keywords:

- oral history
- local history
- historiography
- citizen science

De siste årene har arbeidet med muntlig historie i Norge fått ny vind i seilene. Den frivillige organisasjonen Memoar har satt i gang grasrotprosjekter for å dokumentere muntlig historie ved hjelp av videointervjuer. Samtidig er minner.no blitt en digital infrastruktur for muntlig historie. Det virker som om man her har truffet noe i tiden, der interessen for den nære og personlige historien er koblet med oppdatert

teknologi og engasjement. Denne typen virksomhet har likevel lange røtter i Norge, noe vi ser reflektert i historikken til organisasjonene Norsk Folkeminnelag og Landslaget for lokalhistorie, som i 2020 begge kan feire sitt hundreårsjubileum.

Arbeidet med muntlig historie i Norge er tidligere belyst av historikerne Dagfinn Slettan og Ingar Kaldal (Slettan 1979, 1994:22–34; Kaldal 2016:23–38). Lokal-

1. Artikkelen er basert på et foredrag ved Memoarkonferansen i Bergen 02.03.2019.

historie er imidlertid nevnt nokså summarisk i disse fremstillingene. Det nære forholdet mellom lokalhistorien og de muntlige kildene nevnes, men utdypes ikke, noe som kan gjøre det fruktbart å la lokalhistorien være den røde tråden i en analyse av forholdet mellom lokalhistorie, muntlig historie og historiefag. Fra et folkloristisk perspektiv har Anne Eriksen påpekt at lokalhistoriske sjangre bærer med seg en muntlig tilnærming til fortiden (Eriksen 2002). Det er denne dobbeltheten som er utgangspunktet for artikkelen. Jeg vil både analysere lokalhistorie *som* minner og feltets forhold *til* minner. På den ene siden vil jeg undersøke hvordan lokalhistorien har forholdt seg til muntlige kilder og folkloristene og deres institusjoner, som har forvaltet disse kildene. Samtidig vil jeg belyse hvordan lokalhistorien er et felt som har elementer både fra en minnekultur, knyttet til erfaring og erindring, og fra det akademiske historiefaget med sine metoder.

Minne og historie

Eriksen (1999a) har vist hvordan begrepene *minne* og *historie* begge inngår i samfunnets sosiale minneproduksjon. Felles for minnene og historien er at de beretter om fortiden. Siden vi ikke har direkte tilgang til fortiden, trenger vi fortolkere, enten dette er sogemenn, historikere eller vår egen hukommelse. Mens minner forbindes med det subjektive og muntlighet, erfaring, opplevelse og sanseinntrykk, knyttes historie til det objektive og skrift, tanker, resonnement og kunnskap. Etter at historiefaget ble etablert som vitenskapelig disiplin i siste del av 1800-tallet, ble det formet som et bestemt håndverk og en ekspertvitenskap det sjelden ble stilt spørsmål til. Minnet framstod da

som en motsetning til historiefaget, og ble forbundet med privatsfæren.

Likevel minner Eriksen oss om at historieskrivningen ikke er et spill av fortiden, men en kulturbestemt måte å tenke på som er situert i egen samtid. For å være meningsbærende og ha en sosial funksjon er historieskrivningen bygget opp av *historier* som er beslektet med minneproduksjonen, samtidig som den gir stoff til minneproduksjonen i samfunnet. Slik kan den gi viktige bidrag til selvforståelsen til nasjoner, regioner, lokalsamfunn eller grupper. Historieskrivningen gir også mennesker konteksten til en del av sine personlige minner, de «setter seg selv inn i historien». På tross av de objektive ambisjonene forsyner altså historikerne samfunnet med byggesteiner for identitet.

I historikernes etos ligger det en trygg bevissthet om at det de driver med er den *egentlige* historien. Historien, slik den er representert gjennom den akademiske historieskrivningen, har nemlig stilt seg selv på toppen av et hierarki av fortidsfortolkere som gir offisielle eller autoriserte fremstillinger. Disse formidles videre gjennom blant annet kulturarvsinstitusjonene og skoleverket. Dette «historie-apparatet» er slik i stand til å sette normer som er gyldige for samfunnets historiebevissthet (Eriksen 1999a:13–23).² I en kulturvernkontekst kan vi relatere dette til det Laurajane Smith senere har kalt «autoriserte kulturarvsdiskurser» (Smith 2006:4).

Mellom minnene og historien ligger lokalhistorien. I likhet med den nasjonale historieproduksjonen, gir lokalhistorien grunnlaget for en kollektiv erindring som er med på å konstruere et identitetsfellesskap. Mens norgeshistorien legitimerer byggingen

2. Betegnelsen «the historical apparatus» er benyttet av Centre for Contemporary Cultural Studies, Popular Memory Group ved Universitetet i Birmingham (CCCS Popular Memory Group 1982).

av det nasjonale forestilte fellesskapet, handler lokalhistorien om å dele og fremheve minner med utgangspunkt i et erfart fellesskap på et lite sted. Som vi skal komme tilbake til, har historiefaget forsøkt å forme lokalhistorien i sitt bilde med vitenskapelige metoder. Utgangspunktet for lokalhistorien handler likevel om noe annet og mer allment.

Fremveksten av lokalhistorien

I et førmoderne samfunn spilte stedskunnskap en helt sentral rolle. Det var viktig å kjenne terrenget for å sikre en effektiv utnyttning av ressursene, og nyttig å kjenne grensene for ikke å havne i konflikt med naboen. Noen steder representerte farer, mens andre representerte muligheter. Mange sagn og fortellinger handlet om steder. Når disse ble fortalt, eller diskutert, ble det nøytrale stedet omgjort til et meningsbærende rom. Det nære forholdet mellom lokalitet og fortelling bærer vi fortsatt med oss. Bestemte steder fungerer som knutepunkter for fortellinger, gamle som nye, konkretiserer tid og tolker landskapet for oss (Eriksen 1999a:49–50, 1999b:84–85, 2002:196; Johansen 1988:15–23; Casey 2004:32, 41). I det eldre norske bygdesamfunnet var erindring en høyt skattet kompetanse, og sogemannen og -kvinnen hadde autoritet.

Lokalhistorikeren Salve Aagsæd (1874–1940) fra Laudal i Vest-Agder befant seg midt på den lite omtalte linjen som går fra sogemann til den første generasjonen av lokalhistorikere på 1900-tallet (Hundstad 2018). Salve inngikk i alle de typiske lokalhistoriske aktivitetene for sin tid, samlet inn folkeminner og gamle brev, var engasjert i etableringen av et bygdemuseum, drev slekts- og lokalhistorisk granskning og publiserte noen av resultatene sine. Samtidig var Salve *sogemann*. Han var oppvokst i et

hjem med folkeviser og sagntradisjon, og ble særlig husket som forteller og for sitt gode minne. Det var en feststund å høre Salve fortelle: «Alt han las og hørde kunne han minnest» (Holmegaard 1940; *Agder Tidend* 17.05. 1940).

Etter at Statsarkivet i Kristiansand ble åpnet i 1935, var Salve en ivrig gjest. Her ble han presentert for historievitenskapens måte å tolke fortida på, men selv da tok han ikke med seg blyant og papir: «Finn eg noko som kan brukast, var det merkjeleg om eg ikkje skal minnast det» (*Agder Tidend* 17.05. 1940). Salves kompetanse som fortidsformidler var ikke knyttet til teknikker vi forbinder med historiefaget, men til et erfarings- og erindringsunivers og hans verbale egenskaper. Fortellerkunsten til Salve og andre sogemann var ikke bare individuelle prestasjoner med høy estetisk verdi. Den inngikk i en sosial og kommunikativ kontekst, og var tilpasset tilhørerne. For at noe skulle fenge og bringes videre som tradisjon måtte stoffet være aktuelt og passere det som er kalt kollektivets preventive sensur. Fortellinger som slo an var med på å binde innbyggerne sammen og å gi dem et grunnlag for en felles identitet (Eriksen & Selberg 2006:149, 242).

Sogefolket hadde en slags geografisk opphavsrett på sine respektive lokalsamfunn, og denne kunne de bruke til å knytte sammen lokalbefolkning og lokalitet (Lindstrom 1990:78). På tross av den muntlige fortellerformen inngikk også skriftlighet i denne prosessen. Salve Aagsæd og mange andre fortellere kunne også tolke eldre dokumenter. Gårdsbrev var knyttet til muntlig tradisjon, men lokale fortellere kunne også gjengi relevant materiale fra andre ting de hadde lest, som topografisk litteratur og avisstoff. For fortellerne var dette ressurser de kunne dra veksler på og som beriket repertoaret, men for de skolerte

folkeminnerne som kom utenfra, representerte det en forstyrrelse (Eriksen & Selberg 2006:146, se f.eks.: Berge 1924:7; Skar 1997:328). Samspillet mellom skriftlighet og muntlighet når det gjelder lokal historiefortelling er til dels blitt tilslørt etter hvert som etableringen av henholdsvis historievitenskapen og folkloristikken på 1900-tallet posisjonerte seg ved hjelp av sine respektive kildetyper – skriftlige og muntlige kilder.

Salve Aagsæd kan karakteriseres som en *barfothistoriker*. Dette begrepet, introdusert av den amerikanske landskapshistorikeren John R. Stilgoe, dekker denne formen for «selvgrodde» historikere (Halttunen 2002: 20–24). Kunnskapen ble utvidet ved at man søkte ut for å studere de mange skriftlige kilder som etter hvert ble tilgjengelige i arkivene.

Generelt var barfothistorikere på Salve Aagsæds tid ivrige etter å søke kunnskap og utvikle seg, og de stod ofte i korrespondanse med ledende faglige autoriteter (Hundstad 2018:146). I møte med arkivene og faglige eksperter underkastet de seg også et moderne historievitenskapelig regime, med teknikker som kildekritikk, periodisering og historisering. Lokale sagn og fortellinger ble ikke lenger sett på som «historie» men som kilder, som kunne holdes opp mot andre typer kilder for å bestemme faktisiteten. Når lokalhistorikerne på denne måten lånte autoritet av vitenskapen, fremstod de mer som «lærde» som hadde kunnskap om tradisjonen, enn som «vise», som levde i tradisjonen. Fortsatt kunne de likevel bygge lokal autoritet ved å vise sin egen tilknytning til bygdas erfarings- og erindringsfelleskap. På denne måten var de fortsatt i tradisjonen (Eriksen 1999a:80; Eriksen & Selberg 2006:261). Slike egenskaper hadde imidlertid ingen relevans for det lærde samfunnet, som fokuserte på den objektive

undersøkelsen av fortiden. Denne formen for autoritetsbygging kom lenge til å prege lokalhistorien, som lå i spenningsfeltet mellom to ulike kunnskapskulturer.

Disiplinering og ekspropriering

På begynnelsen av 1900-tallet vokste den lokalhistoriske aktiviteten sterkt i Norge, og mange steder fikk sine første historielag. Samtidig økte den lokalhistoriske produksjonen. Man fikk etablert sjangre som nesten sees på som naturgitte i dag, nemlig den moderne bygdeboka og byhistorien. Fra første stund deltok faghistorikerne i denne produksjonen, og særlig byhistorien ble en akademisk paradegren. Når flere amatører kom på banen, så ikke det norske historikerlauget på dette bare med begeistring. I forkant av grunnlovsjubileet i 1914, ble dette særlig tydelig, da det viste seg å være stor interesse for å utarbeide publikasjoner som satte lokalsamfunnet inn i en nasjonal historisk sammenheng. Ut fra historikerens synspunkt var det positivt med lokale byggesteiner til det nasjonale rammeverket, men samtidig så de sitt fortolkningsmonopol som truet. Den norske historiske forening satte ned en egen komité for lokalhistorie, og oppfordret til at man ikke måtte forsere det grundige kildearbeidet som krevdes for å utarbeide det de så på som en god lokalhistorisk publikasjon. I sin tur ble denne komiteen et av utgangspunktene for Landslaget for bygde- og byhistorie (senere Landslaget for lokalhistorie), stiftet i 1920. Det andre utgangspunktet for Landslaget finner vi i Vestlandske Historielags Fællesforening, som hadde et sterkere grasrotpreg (Reinton 1970a:49–50; H. Bjørkvik 1970:143–152).

Den første generasjonen av lokalhistorikere var nært knyttet til arbeidet med folkeminner (se nedenfor), og ved de tre første norske folkeminnerkursene i 1918 og 1919 var det henholdsvis Vestlandske

Historielags Fællesforening, Agder Historielag og historikeren Oluf Kolsrud som stod som arrangører. Her ble det også tatt opp lokalhistoriske emner med utgangspunkt i skriftlige kilder. Arrangementene var også de første fellessamlinger for norske lokalhistorikere, og det var her kimen ble sådd til å etablere en landsorganisasjon. En av dem som stilte seg skeptisk til organiseringen av Landslaget for bygde- og byhistorie var folkeminnesamleren og lokalhistorikeren Rikard Berge fra Telemark. Berge ville etablere en konkurrerende organisasjon for lokalhistorikere, der grasrota skulle dominere. Han spilte seg ut på sidelinjen, og istedenfor var det faghistorikerne som overtok styringen (H. Bjørkvik 1970: 148–150; Hundstad 2015:40–43; Kristoffersen 2017: 106–109).

Landslaget var i over 50 år dominert av ledende faglige autoriteter fra historieapparatet. Den fremste oppgaven deres var å utgi tidsskriftet *Heimen* og å organisere arbeidet med registrering og katalogisering av arkivkilder. I tillegg ble det gitt noe konsulenthjelp på personlig basis, men organisasjonen arbeidet også for å få en egen institusjon som primært skulle gi veiledning overfor bygdebokforfattere og andre lokalhistorikere. Dette lyktes i 1956/1957, da Norsk lokalhistorisk institutt ble etablert. Først i 1970-årene fikk man en større debatt om Landslagets rolle, noe som resulterte i at organisasjonen fra 1982 av ble en paraplyorganisasjon for historielag, samtidig som den skiftet navn til «Landslaget for lokalhistorie» (H. Bjørkvik 1970; Nysæter 1995).

Mens ildsjelene fikk kontroll over lokalhistoriebevegelsen, tapte de terreng når det gjaldt produksjonen av byhistorier og bygdebøker. Sentrale deler av den lokalhistoriske produksjonen ble profesjonalisert og akademisert. Det vil si at en ikke bare tilpasset seg det moderne historiefaget som

normgivende ekspertsystem, slik de tidlige lokalhistorikere gjorde, men at produksjon av slike bøker ble en del av faghistorikerens naturlige arbeidsfelt. Det store flertallet av bygdebøkene har i senere år blitt skrevet av et stadig mer tallsterkt korps av norske faghistorikere, og i dag ser en ofte at både byhistorier og bygdebøker utgis på vitenskapelige forlag (Hundstad 2015:376). «Den klassiske lokalhistoriker, læreren og kirkesangeren, den selvlærte bygdehøvdingen som bruker sitt liv på å skrive bygdas historie, er ikke lenger typisk. Han har forsvunnet i kruttrøyken etter utdannings-eksplosjonen i 1960- og 70-åra», skriver historikeren Helge Salvesen i begynnelsen av 1980-årene (Salvesen 1982:83).

Slik Eriksen påpeker, betyr det at vitenskapsfaget historie står på toppen av et hierarki likevel ikke nødvendigvis at det er i konflikt med de øvrige fortidsfortolkerne i samfunnet (Eriksen 1999:22). Som vi skal komme tilbake til, var det også mange innen det norske historikerlauget som assosierte seg ikke bare med den lokalhistoriske forskningen, men også med den lokalhistoriske bevegelsen. Diskusjonen om forholdet mellom fag og bevegelse var også en diskusjon som i stor grad foregikk mellom faghistorikere. Særlig i tidsskriftets *Heimens* spalter er det flere eksempler på at historikerne advarte mot at grasrotas interesser og behov ble skjøvet til side (jf. nedenfor).

I sitt foredrag ved det første norske kurset i lokalhistorie i 1918 pekte historikeren Edvard Bull d.e. på at lokalhistorien hadde to oppgaver: «(...) en som vender inn over mot bygden selv, og en som vender utover mot hele rikets historie» (Bull 1924:3). Generelt var faghistorikerne mest interessert i den siste oppgaven, og så på lokalhistorien som byggesteiner for rikshistorien (Bull 1924:3–28; Winge 1997; Alsvik 2009:15). På tross av deler av lokalhistorien

tilsynelatende ble vitenskapelig ekspropriert, fortsatte dette likevel å være en kunnskapsproduksjon som ble legitimert nedenfra, utfra lokalsamfunnets interesser og behov, og med lokalsamfunnet oftest både som finansør og målgruppe. De lokale drivkreftene for kommunene, som i stor grad finansierer bygdebøker og byhistorier, er fortsatt det Bull (1924:4) kalte «kjærligheten til hjembygden og dens minner», eller om vi vil: lokal identitetsbygging. På tross av at alle slags akademiske triks og knep, kan faghistorikerne som gir seg i kast med lokalhistorien hverken skrive seg ut av det geografiske rammeverket eller de lokale premissene.

Vi ser dette klart i den sjangeren som lenge ble betraktet som lokalhistoriens endelige mål: bygdebøkene. Bygdebøker deles inn i gårds- og slektshistorier, som ramser opp alle familier og personer som har bodd på en gård, og generelle framstillinger av bygdas historie. Når det gjelder den siste sjangeren, var framstillingen tidligere oftest strukturert rundt ulike emner, mens den i nyere tid i stor grad formet fra det som ble sett på som et faghistorisk mer tilfredsstillende utgangspunkt, på den måten at strukturen er kronologisk, og ofte fremstår som et knippe mikrohistoriske undersøkelser (Alsvik 1996:14–19).

Bygdebøker kan sees på som et forsøk på å oversette et landskap til tekst. Selv om det ligger et historiefaglig håndverk til grunn for bøkene, er de i større grad preget av et lokalt erindrings- og erfaringsunivers enn av kjølige vitenskapelige idealer. Slik Anne Eriksen har pekt på, er hverken gårds- og slektshistoriene eller de eldre generelle, emnedelte bygdebøkene lineære, historiske framstillinger, men snarere effektive presentasjoner av alle sider ved lokalsamfunnet. Tidsdimensjonen er et hjelpemiddel, men oppstykkningen i henholdsvis gårdsbruk og

temaer nedtoner den (Eriksen 2002:196–197, 209, 211). Framstillingen har klare leksikalske trekk, men den har også forbilder i muntlig tradisjon, særlig i ættesogene, samt i den topografiske orienteringen en finner i både eldre bygdeviser og sagn.

For mange historikere fremstår det som mest interessant og meritterende å skrive generelle bygdehistorier, men det er nok den voluminøse gårds- og slektshistorien som oppleves som viktigst og mest relevant for bygdefolket. Det er også denne som brukes mest, særlig med funksjon som oppslagsverk. Her tar framstillingen utgangspunkt i små geografiske noder. Slik blir den også håndgripelig. Den gir muligheter til innlevelse og identifikasjon, ved at den knytter an til personlige erfaringer og erindringer. Når hver bosetningsenhet og familie går inn i bygdehistorien, blir bygdefolket selv en direkte del av historien (Eriksen 2002:209–213).

Likevel skal vi ikke overdrive forskjellene mellom bygdebøker og andre historiske genrer. Vi har allerede pekt på fortellingenes rolle i historiefaget. I format og formål er det et klart slektskap mellom de storslåtte nasjonale eller regionale historieverkene og den skriftliggjorte helhetlige framstillingen av bygdas historie. Heller ikke norgeshistorien eller landsdelshistorien kan sies å være bygget på en bestemt problemstilling; også her er forfatteren låst til det territorielle rammeverket. I og med at et slikt verk har sin misjon å gi et land eller region «sin» historie, uttrykker dette også en identitetsbyggende ambisjon som deles med lokalhistorien, til tross for at historikerne som skriver slike verk kan innta en eksplisitt kritisk holdning til disse funksjonene (Hundstad 2012).

Til tross for sitt lokale utgangspunkt, gjorde de stramme genrekonvensjonene for bygdebøker at de ble en viktig felles referanse for nordmenn. Slik gikk de også inn i

nasjonsbyggingsprosjektet. Med ambisjonene om å gripe lokalsamfunnet i all sin bredde, sier det seg selv at lokalhistorikeren burde være allsidig. Ofte prøvde forfatteren selv å sette seg inn i all tematikken, men særlig i de eldre emnedelte bygdebøkene ble det gjerne hentet inn eksperter utenfra som skulle skrive om sine respektive fagfelt. Eksempler på slike emner var stedsnavn, målføre og arkeologi, men også slike som kan fortone seg mer eksotiske for lokalhistorien i dag, som geologi, flora og fauna og fysisk antropologi. Et annet ekspertemne var folkeminnevitenskapen, som vokste fram i nært samkvem med lokalhistorien.

Institusjonaliseringen av folkeminnene

Rundt 1920 var det en rekke initiativer for å institusjonalisere arbeidet med norsk kulturhistorie (Rogan 2015:70–71). Samme år som Landslaget for bygde- og byhistorie ble stiftet, kom en annen organisasjon på beina: Norsk Folkeminnelag. Utgangspunktet for laget var Norsk Folkeminnearkiv, som var etablert av folkloristen Knut Liestøl i 1914. Planene for både arkivet og laget lanserte han i et foredrag på Det norske historikermøtet samme år. Folkeminnelaget var først og fremst tiltenkt å organisere Folkeminnesamlingens korps av lokale innsamlere. Både etableringen av folkeminnesamlinger og tilknytningen til lokale hjemmelmenn var et fenomen en ser i hele Europa på denne tiden (Liestøl 1914; Kristoffersen 2017:78; Reinsone 2018).

Mye av den samme prosessen vi møtte ved etableringen av Landslaget for bygde- og byhistorie, finner vi igjen da Norsk Folkeminnelag ble stiftet i 1920. Også her var Rikard Berge en motstemme mot det han kalte «aandsimperialisme» fra akademikernes side (Berge 1919:10). I denne saken var det enda mer maktpåliggende at fotfolket fikk bestemme, siden det også stod

strid om hvor det innsamlede folkeminne materialet skulle oppbevares. Når det gjaldt de offentlig skapte arkivkildene som historikerne benyttet seg av, var spørsmålet allerede klart, siden det var etablert et arkivverk. Et viktig mål for Folkeminnesamlingen var å være et sentralarkiv for det innsamlede materialet. Berge og hans kampanje ville ha dette bevart i lokalmiljøet i tilknytning til bygdemuseene, der det blant annet kunne være en viktig ressurs for bygdebokforfatterne (Berge 1919:15; Espeland 1974; Kristoffersen 2017:156–160).

I tillegg mente Berge det var de lokale folkeminnesamlerne som burde stå for både innsamlingen og forskningen, og at kulturminnens oppgave blant annet var å styrke «ættekjensla og bygdemedvite». Historikeren Edvard Bull d.e. uttalte derimot at Berge forsøkte å så splid mellom bygdegranskerne og fagfolket, noe som var skadelig for det nasjonale prosjektet. Ut fra både historikernes og folkloristenes ståsted skulle grasrota først og fremst være medhjelpere for forskerne som kunne syntetisere fram et nasjonalt perspektiv (Kristoffersen 2017:166–169; 173–178, 183, 189).

Mens Berges forsøk på å få til en konkurrent til Landslaget for bygde- og byhistorie mislyktes, greide han å få en parallell organisasjon til Norsk Folkeminnelag på beina. (Kristoffersen 2017:109–116). Initiativet ble imidlertid kortlivet, og i enda større grad enn i historiefaget var det akademikerne som kom til å legge premissene. Mens mange uskolerte lokalhistorikere selv skrev artikler og bøker med analyser av kildematerialet de samlet inn, dreide folkeminnearbeidet på grasrotplan seg om primært om å samle inn råmaterialet, eventuelt å publisere dette i ufortolket form, blant annet gjennom skriftserien til Norsk Folkeminnelag.

Kulturhistorikeren Eirik Kristoffersen påpeker at Berge hadde et holistisk syn på folkekulturen som vanskelig lot seg forene med oppsplittingen i ulike vitenskapelige disipliner (Kristoffersen 2017:98). Vi kan også si at han var en typisk representant for den allsidige orienteringen som alltid har preget lokalhistorikerne.³ I Berges retorikk finner vi også argumentene fra den tyske Heimat-bevegelsens krav om kulturell desentralisering. Aksene amatør/profesjonell og sentralisering/desentralisering er gjennomgående i den norske kulturhistoriske diskursen. F.eks. var spørsmålet om sentralisering av kulturarvsinstitusjonene tidligere diskutert i forbindelse med Norsk Folkemuseum, mens Berges tanker om bygdekiver peker fram mot et mislykket initiativ i 1980-årene for å etablere et landsdekkende nett av lokalhistoriske arkiver (Foss 1997:104; Hundstad 2013:88–92; Try 1984). Den rollen «bygdeforskerne» var tiltenkt hos Berge kan på sin side minne om syn som skulle bli fremmet i «oral history»-bevegelsen.

Lokalhistorikerne og folkeminnene

Til dels var det de samme aktørene som var involvert når det gjaldt både organiseringen av lokalhistorien og folkeminnearbeidet, og en kan spørre seg hvorfor man ikke i stedet gikk for en felles organisasjon. Hovedsakelig skyldtes nok arbeidsdelingen at det var akademikere i to ulike fagdisipliner og med utgangspunkt i to ulike materialtyper som la premissene, mens fotfolket hadde et mer blandet interessefelt. Historiefaget hadde alt lenge engasjert seg i lokalhistorien, mens folkeminnevitenskapen, som både var yngre og vesentlig mindre, hverken hadde ambi-

sjoner om eller muligheter til å overta dette feltet.

Faghistorikerne styrte arbeidsoppgavene for lokalhistorien raskt i retning av det skriftlige kildematerialet, og det er symptomatisk at de to foredragene på Landslagets stiftelsesmøte i 1920 begge dreide seg om arkivkilder (*Verdens Gang* 07.07. 1920). På tilsvarende vis orienterte Folkeminnesamlingen og Folkeminnelaget seg mot akademikernes forskningsinteresser. Gjennom samlingspolitikken og emnelisten i veiledningen til lokale hjemmelmenn ble «folkeminnene» avgrenset til det som var datidens definisjoner for folkeminnevitenskapen, mens andre lokalhistoriske emner ble utdefinert. Selv om det både hos folkloristene og etnologene utover 1900-tallet fantes topografiske og kartografiske ambisjoner om å «dekke landet» med lokale undersøkelser, var målsetningen, som hos historikerne, å bygge den nasjonale syntesen eller finne nasjonale representasjoner (Christiansen 1917; Solheim 1946–48; Kverndokk 2011:83–84, 2013:553, 559; Kristoffersen 2017:102–104, 197; Kjus 2018:362; Eriksen & Selberg 2006:132–133).

Det er ikke gjort en systematisk undersøkelse av de lokale innsamlerne til Norsk Folkeminnesamling, men det fremstår som helt normalt at de samme personene som samlet inn folkeminner også skrev bygdebøker eller engasjerte seg på annen måte i lokalhistorisk virksomhet. Dette gjelder også de mest produktive folkeminnesamlerne, som Halldor O. Opedal i Hardanger og Knut Hermundstad i Valdres (Kverndokk 2011:85; Hallan 1970:248–249).⁴ På landsbygda finner en at de samme

3. Her må en likevel bemerke at mye av arbeidet med norsk kulturhistorie også blant akademikere i første del av 1900-tallet hadde en tverrfaglig karakter (Rogan 2015:71).

4. Noe lignende ser en i Sverige, der Fredrik Skott har funnet at de mest produktive innsamlerne til Västsvenska folkminnesarkiv ofte var sentrale i hembygdsbevegelsen (Skott 2008:122, 276).

«Tordenskjolds soldater» gikk igjen i ulike motkulturelle organisasjoner. Særlig lærerne var kulturelle matadorer som ofte viste sitt ansvar ved å orientere seg bredt, og de markerte seg også tidlig både når det gjaldt arbeidet med folkeminner og lokalhistorie (Hundstad 2015:62–67). Den faglige identiteten hos innsamlerne kunne nok både knyttes opp mot historiefaget og folkloristikken, men mange oppfattet ikke skillet mellom fagdisiplinene som relevant: Det viktigste var å finne stoff som kunne belyse hjembygdas fortid.

Etter hvert kom det også andre institusjoner som samlet inn muntlig materiale ved hjelp av spørrelister. Særlig må her nevnes Instituttet for sammenlignende kulturforskning (IFSK) og Norsk Etnologisk Gransking (NEG). Fra ca. 1930 til 1950-årene sendte IFSK ut spørrelistene *Ord og Sed* som ledd i et storslaget dokumentasjonsprosjekt om gårds- og grannesamfunnet. Sentrale skikkelser i arbeidet var de lokalhistoriske høvdingene Andreas Holmsen og Lars Reinton (Rogan 2013; se også Kyllingstad 2008; Resløkken 2017). NEG ble opprettet i 1946 og sendte ut spørrelister om folkelig kultur, også disse med særlig vekt på gårdsamfunnet (Gjerdåker 1949; Moestue 1996; Grønstad 2013). Institusjonene og personene som engasjerte seg der hadde også tette bånd til det lokalhistoriske arbeidet, og dette gjaldt også mange av informantene. Landslaget for bygde- og byhistorie hadde presset på for opprettelsen av etnologi som universitetsfag i 1940, og anbefalte også stiftingen av NEG i 1946 (Tobiassen 1988:20; Moestue 1996:14, 55, 63; Rogan 2015:71; Kjøs 2018:363). I tillegg drev en del museer innsamlingsarbeid av minner på ulike tematiske områder, noe vi skal komme tilbake til.

Folkeminneinnsamling ble aldri noen folkebevegelse på linje med lokalhistorien. Til

tross for at Landslaget og Folkeminnelaget framstod som nokså symmetriske i starten, bygget ikke Folkeminnelaget på en grunnmur av lokale lag, men på enkeltstående ildsjeler. Historielagsbevegelsen var så bred i sin innretning at den også kunne favne om folkeminnerarbeidet. Interessen for det lokale innsamlingsarbeidet var da også i stor grad tuftet på en generell interesse for lokalsamfunnets historie. Etter hvert som tiden gikk kom det lille korpset av lokale hjemmelsmenn og innsamlere av folkeminner til å dø ut, samtidig som det ble mindre å finne av det som ble betraktet som «egentlige» folkeminner. Ambisjonene om å dekke landet med folkeminner ble også tonet ned hos folkloristene til fordel for andre forskningsspørsmål. Folkeminnene satte likevel lenge sitt preg på den lokalhistoriske produksjonen.

Historiseringen av lokalhistorien

Særlig før andre verdenskrig hadde folkeminner en nokså dominerende plass i de lokalhistoriske publikasjonene. Det meste av minnematerialet var knyttet til eldre overleveringer, som sagn og eventyr, men det er også eksempler på bidrag med egne minner, både om dagligliv og mer dramatiske begivenheter. Minnematerialet ble både publisert i aviser, historielagenes årbøker og i bygdebøker (Hallan 1970:248). Hos en del bygdebokforfattere kan en imidlertid spore en tendens til å skille ut slikt stoff fra «den egentlige» lokalhistorien (Christiansen 1922–25:58–59).

I folkloristen Lars Reintons bygdebøker for Hol ble folkeminnene integrert på en måte som levendegjorde bygdehistorien. Ved å bruke tradisjonsmaterialet aktivt, mente han at bygda i en annen grad fikk eierskap til bygdeboka, i og med at de selv var medarbeidere og kilder. For Reinton var lokalhistoriens mål å skape kjærlighet til hjembygda, og lokalhistorien karakteriserte

han som «den glade vitskap». Argumentet for å bruke muntlige kilder i denne sammenheng er de samme som vi kjenner igjen hos Berge og flere andre (Reinton 1943:230; Reinton & Reinton 1943:5; Reinton 1946–48:65; Fonnum 1934–37: 19; Alsvik 2009:17–18). Et annet eksempel på integrasjon finner vi i Tov Flatins bygdebøker for Seljord (1942–54), der tradisjonsstoffet får så mye plass at framstillingen får preg av muntlig ættesoge. Samtidig drøftes det muntlige stoffet opp mot skriftlige kilder etter historiefaglige prinsipper.

Som formann i Landslaget for bygde- og byhistorie i 25 år (1945–70) var Reinton en sentral lokalhistorisk skikkelse, men det var ikke hans bygdebokmodell som vant fram. I stedet var det historikeren Andreas Holmsens modell fra slutten av 1930-årene som ble toneangivende. I tråd med andre førende historikere i sin samtid, hadde Holmsen et materialistisk historiesyn, som ga den økonomiske historien primat og plasserte det kulturhistoriske og slektshistoriske stoffet mer i bakgrunnen (R. Bjørkvik 1970:98–99; Alsvik 2009:18–21). Muntlig kildemateriale ble fortsatt benyttet av lokalhistorikerne, men fikk hovedsakelig en nokså passiv rolle, som empiri for å understøtte rene faktaopplysninger, eller som illustrasjonsmateriale (Slettan 1977:78; Bjørkvik 1960).

Reinton mente Holmsens vektlegging av det økonomiske perspektivet gjorde at bøkene i større grad ble skrevet for andre historikere enn for bygdefolket. For ham var dette en helt grunnleggende kritikk (Reinton 1944:310, 313–314; Alsvik 2009: 18–21). Også andre kritiserte nedtoningen av det kulturhistoriske stoffet, og mente dette gjorde bøkene sjelløse. «Når historikeren forlater erindringen, blir den kald, død og meningsløs utenfor vitenskapens

snevre krets», skriver Anne Eriksen (1996: 76). Historikeren Ola Alsvik gir en treffende overskrift på denne utviklingen av norsk lokalhistorie i etterkrigsårene: «emosjonalitetens fortrenkning» (2009:21–24). På tross av at det kulturhistoriske stoffet ble nedtonet, ligger det likevel klare identitetsbyggende og emosjonelle elementer innbakt på et mer subtilt plan i bygdebøkene, slik vi har sett tidligere.

Denne formen for «historisering» av lokalhistorien kom også til å fjerne den ytterligere fra etnologien og folkloristikken. Likevel har historikeren Dagfinn Slettan hevdet at lokalhistorien også i etterkrigstiden i sterkere grad enn den allmenne historiedisiplinen kom til å opprettholde forbindelsen til de andre kulturfagene (Slettan 1994:51, 57). Et forhold som kom til å tjene til dette var etnologene som etter hvert inntok distriktsmuseene og etablerte forbindelser med lokalhistoriske miljøer. Samtidig skrev en del etnologer bygdebøker, og gikk som sådan direkte inn i det oppdragshistoriske feltet (Rogan 2015:74). Interessen for minner ble også opprettholdt i historielagsbevegelsen, som fra 1970-årene fikk en oppblomstring.

Tilbake til minnene: Den moderne historielagsbevegelsen

Fra slutten av 1960-årene tok interessen for lokalhistorie seg sterkt opp i Norge. Det ble etablert en rekke nye historielag, slik at lagene fremstod som et fast innslag i det lokale kulturlivet, samtidig som det ble pustet liv i mange døde eller halvdøde lag. I tillegg kom det etter hvert til en rekke mer spesialiserte kulturvernorganisasjoner som også opererte på lokalplan, som kystlag og slektshistorielag. Historielagsbevegelsens popularitet illustrerer sosiologen Maurice Halbwachs påstand om at å minnes er en sosial aktivitet. Oppblomstringen kan vi se i

sammenheng med en rekke strukturelle endringer i samfunnet på denne tiden. Her kan en vise til begreper som den nye kulturpolitikken, den grønne bølgen, periferiens mobilisering og utdanningsekspløsjonen (Hundstad 2015:174–175; Eriksen & Selberg 2006:242).

Mer grunnleggende var det at i en tid med raske og omfattende samfunnsendringer og økende tvil til fremskritt og fremtid, ble det i hele den vestlige verden opplevd som relevant å hente fram det stabile og betydningsfulle i den lokale kulturen og i egne slektsrøtter. På samme måte var etableringen av det lokalhistoriske feltet på begynnelsen av 1900-tallet et svar på situasjoner og tider som ble opplevd som utfordrende under de raske moderniseringsprosessene (Anttonen 1997:18–19; Eriksen & Selberg 2006:270–271). I en mer stabil og trygg etterkrigstid, under «den sosialdemokratiske orden», synes derimot interessen å ha bleknet noe, selv om de mest dedikerte personene og organisasjonene opprettholdt aktiviteten. I likhet med etableringsfasen, kan en også i 1970-årene også snakke om lokalhistorie som en form for motkultur. En forskjell var likevel at nasjonsbygging ikke var et like relevant element. Fokus var nå først og fremst på den lokale identitetsbyggingen, selv om også et nasjonalt fenomen som EF-motstanden kan ha spilt inn.

Mens historielag tidligere hadde arbeidet mest med nokså avgrensede oppgaver, som å skaffe til veie stoff til bygdeboka eller å drifte et bygdemuseum, ser en at det nå blomstret det nå en økende og mer variert flora av lokalhistoriske prosjekter i by og bygd. Med dette kom lokalhistorien tilbake til det nære og personlige. Fra å være leverandører til den lokale bygdebokforfatteren, fikk fotfolket i historielagene en ny form for agens. Dette kom både til uttrykk

ved innsamling, formidling og praktisk kulturvernarbeid. På denne måten ble det mulig å engasjere langt flere enn tidligere i arbeidet (Hundstad 2015:174–176, 324–337).

De mange lokalhistoriske årbøkene eller tidsskriftene er den tydeligste skriftlige manifestasjonen av dette. Da en i 1970-årene fikk en eksplosjonsartet vekst av slike publikasjoner, var det blitt enklere og billigere å trykke dem, samtidig som mange bygdebokprosjekter nå var kommet i havn. Lokalt hadde en også flere skriveføre bidragsytere. Til disse publikasjonene var det lav terskel for å bidra, og det eneste som bandt bidragene sammen er oftest at de var knyttet til et bestemt lokalsamfunn. Ofte kom slike publikasjoner ut til jul, noe som gjør at de er med på å markere årsrytmen i lokalsamfunnet. I langt mindre grad enn bygdebøker og byhistorier var de preget av historie-apparatets normer. Denne folkeliggjøringen av lokalhistorien brakte også fortellingene tilbake. En vanlig kategori i årbøkene ble personlig eller tradert minnestoff, både knyttet til dramatiske hendelser og til hverdagsliv. Hvis arkivmateriale ble trukket inn, ble det ofte stående ukommentert, som en illustrasjon eller tidsbilde (Slettan 1981:31; Hundstad 2015:239–240, 337–338).

Mange historielag startet også egne prosjekter med å samle inn minner i ulike formater. Som nevnt, hadde også lokalhistorikere tidligere drevet innsamlingsarbeid, særlig med tanke på bygdebok- og byhistorieprosjekter, men da var det notatblokken som var hjelpemiddel. Dette arbeidet fikk nye metoder da båndspilleren kom i masseproduksjon fra 1950-årene. Senere overtok kassettspilleren. Historikeren Edvard Bull d.y. (se nedenfor) argumenterte for minneinnsamling i historielagene og drev kursing (Reinton 1970b; Bull 1953:

338–339; Slettan 1979:177). I 1980 utga Norsk lokalhistorisk institutt en oversikt over muntlig kildemateriale i sentrale institusjoner til hjelp for lokalhistorikere (Fladby & Marthinsen 1980).⁵ Denne var basert på oversikter som var trykket i tidskriftet *Heimen* i årene rundt 1960 (bd. 11, 1958–61). Utover i 1980-årene ble minneinnsamling en av de mest populære aktivitetene for historielagene, og engasjementet kom til å vedvare. En undersøkelse fra 2015–2016 viser at 45 % av historielagene drev slike prosjekt (Slettan 1989:139, 1994:33; landslaget.org2014).

Historiske rusleturer med lokalkjente guider ble også populære innslag for mange historielag. Slik kunne den muntlige fortellerkunsten igjen få status, og sted og fortelling (eller erfaring og erindring) ble knyttet sammen på en håndfast og eksplisitt måte (se: Bergman 2002). Med ulike deltakere som gikk i dialog med guiden, fikk de gamle fortellingene stadig ny utforming, slik sagnene i sin tid var formet i et kollektivt samspill. Også møter med foredrag hadde innslag fra den muntlige fortellertradisjonen, gjerne i form av kåserier eller fortellinger om egne opplevelser. Historiske spill og festivaler representerte andre former for fortellinger, som kunne involvere mange i lokalsamfunnet.

Fra 1970-årene kom historielagene som nevnt også til å markere seg sterkere i Landslaget for bygde- og byhistorie, noe som resulterte i omdanningen til en reell paraplyorganisasjon, Landslaget for lokalhistorie, fra 1982. Likevel fortsatte det å være en spenning mellom amatørerne i Landslaget og profesjonelle premissleverandører. Dette kom blant annet til uttrykk i en tidvis ladet debatt om hvorvidt det egentlig var en oppgave for historielagsbevegelsen å

støtte utgivelsen av det vitenskapelige tidskriftet *Heimen* (Nysæter 1995:54–60, 63–64). I og med at så mange faghistorikere bidro både i historielagene og som forfattere av lokalhistoriske utgivelser, skal vi ikke overvurdere denne spenningen.

I 1970-årene ser vi også at enkelte faghistorikere så selvkritisk på sin egen rolle i den lokalhistoriske produksjonen. En nestor i den akademiske lokalhistorien, Jørn Sandnes, mente en i større grad burde se på lokalsamfunnets interesser og behov, spissformulert i et berømt utsagn om at lokalhistorien skulle skrives «på lokalsamfunnets egne premisser». I historikerlauget oppfattet noen det nærmest som kjettersk at en skulle ta slike hensyn når en skulle skrive lokalhistorie. En var nok også redde for at dette skulle føre til en devaluering av lokalhistorien i akademisk sammenheng (Sandnes 1975:160, 166; Alsvik 1996:16–17). En samtidig parallell ser vi også i folkloristikken, der Velle Espeland grep tak i Rikard Berges argumenter da han spurte seg hvordan folkloristene kunne styrke folkekulturen (Espeland 1974:74). Den unge historikeren Johs. B. Thue videreførte resonnementet til Sandnes og så lokalhistorien som et frigjøringsprosjekt, som kunne fungere identitetsskapende også for andre grupper enn bøndene i bygdesamfunnets øvre sjikt (Thue 1979:132–134). En slik oppfatning av lokalhistoriens funksjon har fellestrekk med «oral history»-bevegelsen som fikk nedslag i 1970-årene. Dette var også en tid da folkloristene og historikerne nærmet seg hverandre fra hver sin kant.

“Oral history”: Historikerne oppdager muntlig historie

Fra 1960-årene av fikk sosialhistorien en oppblomstring. Oppmerksomheten ble i

5. Nye utgaver 1987 og 1992.

særlig grad vendt mot samfunnets lavere sjikt og kvalitative undersøkelser. Dette var en opposisjon mot den kvantitative og strukturalistisk innrettede sosialhistorien, som hadde dominert til da. En av dem som tidlig lot seg fange av slike ideer og som foregrep historikeren E.P. Thompsons idé om «historie nedenfra» var Edvard Bull d.y. (Slettan 1994:36, 50, 58–59).

Bull var særlig interessert i arbeidernes historie, og ville «*korrigere historiens klasse-skjevhet, gi mæle til de skriftløse*» (Bull 1981:97). Arbeidernes historie skulle skrives inn både i lokalhistorien og rikshistorien. Til dette formålet anså han de skriftlige kildene for å være utilstrekkelige. Derfor startet han et stort prosjekt ved Norsk Folkemuseum for å samle inn arbeiderminner, med arbeidernes egne oppfatninger i sentrum. Inspirasjonen til dette kom fra et tilsvarende prosjekt etnologen Mats Rehnberg hadde startet ved Nordisk Museum i Sverige. Bulls prosjekt kan sees som enda mer radikalt, siden det akademiske historiefaget i liten grad hadde befattet seg med muntlige kilder. Bull møtte liten interesse for denne innfallsvinkelen blant andre historikere, mens «etnologene og andre museumsfolk» var mer nysgjerrige (Bull 1953, 1981:69–71, 79–96; Kalela 1984:47–49; Slettan 1994:24–27; Kaldal 2013).

Arbeidet foregikk dels ved Bulls egne intervjuer, dels ved intervjuer ved kontaktpersoner og dels ved skriftlige beretninger. Arbeidet resulterte også i mange lydbåndopptak. I alt samlet Bull inn over 2000 beretninger, der selve livet på arbeidsplassen hadde mest fokus. I et tilsvarende prosjekt ved museet tok historikeren Ingrid Semmingsen for seg husmannsminner. Bulls prosjekt resulterte blant annet i bokserien *Arbeidsfolk forteller* og doktoravhandlingen fra 1958 om arbeidermiljøer i Østfold under industriens gjennombrudd. Opponentene,

historikerne Knut Mykland og Andreas Holmsen, belønnet dristigheten, men var også kritiske til vitneverdien og representativiteten i materialet (Slettan 1979:157–158, 1994:27–28). Ikke desto mindre ble avhandlingen stående som «[...] en tidlig markering av at grensen for fagets aksept for muntlige kilder var flyttet en gang for alle», for å sitere historikeren Ingar Kaldal (2013:133). I museumsverdenen fikk prosjektet enkelte oppfølgere, om enn i mindre format, da det ble samlet inn minner blant annet fra sjøfolk og skogsarbeidere (Slettan 1981:30).

Fra 1963 var Bull professor i Trondheim, og i 1974 startet han her opp et nytt prosjekt, som var en sosialhistorisk minneinnsamling i Trøndelag. I de mellomliggende årene hadde interessen i muntlig historie spredt seg både i USA og Storbritannia. Her ble begrepet «oral history» benyttet, et begrep som går tilbake til den amerikanske historikeren Allan Nevins og det såkalte Columbia-prosjektet. Mens arbeidet med muntlig historie i USA i utgangspunktet hadde mest fokus på elitene, fikk det i Storbritannia mer preg av «historie nedenfra» og arbeiderhistorie. Fra 1970-årene ble også kvinnehistorie og andre samfunnsgrupper belyst i det som etter hvert ble kalt «oral history»-bevegelsen (Slettan 1979:158, 160–170).

«Oral history»-bevegelsen vitaliserte den ikke-akademiske historieaktiviteten, og trakk med seg nye grupper, både lokalhistorikere og andre amatører. I Storbritannia ble det samlet inn muntlig materiale av amatører i lokale studiesirkler i den såkalte «History Workshop»-bevegelsen. Slike prosjekter kom også til å spre seg til andre land, som Sverige og Finland. Fra 1970-årene ble det etablert egne internasjonale konferanser, nettverk og tidsskrift for muntlig historie. Den britiske historikeren og sosiologen Paul

Thompson, som var inspirert av marxistisk ideologi, fikk en ledende rolle i bevegelsen (Thompson & Bornat 2017; Slettan 1994:23, 25, 33, Kalela 1984:54).

Thompson hadde en sterk tro på den demokratiserende effekten ved muntlig historie. Tanken om demokratisering kan forstås på flere måter. For det første skulle en innlemme nye grupper og deres perspektiver i historieskrivningen. Samtidig var det et mål at gruppene selv på en eller annen måte skulle involveres i selve forskningsprosessen. Det ble da vist til at informantene og historikeren sammen skapte kildene under intervjusituasjonen, men også at de kunne involveres i valg av tema og problemstillinger og til og med selv få «skrive sin historie». I det siste ser det imidlertid ikke ut til å ha vært ambisjoner om egentlig analytisk arbeid, snarere å publisere livsminner i mer eller mindre ufortolket form (Thompson & Bornat 2017:7, 14, 16, 293, 390; Kalela 1984:54; Slettan 1984:219, 227–229, 1994:30–31; Kaldal 2016:106–107).

Etter hvert ble tanken om at minnene kunne leses som direkte uttrykk for fortidas følelser uten aktiv fortolkning møtt med kritikk av enkelte historikere. Tankene om at dette i seg selv skulle virke demokratiserende kunne fortone seg som romantisering (Kaldal 2016:55). En annen kritikk var at innsamling av muntlig historie resulterte i et omfattende materiale som det gjerne var vanskelig å finne fram i, og som ofte ble lite brukt senere. På dette grunnlag ble «oral history»-bevegelsen kritisert for en «arkivistisk» praksis (Slettan 1994:32).

I Norge, som hadde en rik lokalhistorisk tradisjon, fremstod tanken om ikke-akademisk involvering som lite radikal. Slik vi har vært inne på tidligere, var norske lokalhis-

torikere såpass selvbevisste at de også utga egne syntetiserende framstillinger uten akademisk skolering. Som nevnt hadde Bull et nært forhold til historielagsbevegelsen, og drev kurs og opplæring. Videre var Bull leder for Norsk kulturråds lokalhistoriske utvalg. Her var han en pådriver for at Kulturrådet skulle gi midler til autodidakten Hartvig Dannevig, som dokumenterte kystkultur på Sørlandet gjennom lydbandintervjuer (Hundstad 2015:196, 307–309; Winge 1997:67–68). Selv om det i lokalhistorien kunne være spenning mellom profesjonelle og amatører, ser en heller ikke en tilsvarende opposisjon mot faghistorikere som «oral history»-bevegelsen utløste i land som Sverige og Storbritannia (Kalela 1984:54–56).

“Oral history”-bevegelsen fikk nedslag i Norge både i skoleverket og i enkelte høyere utdanningsinstitusjoner. For Landslaget for lokalhistorie i skolen (stiftet 1978), ble minneinnsamling en av fanesakene (Jahnsen 1980).⁶ I Stavanger satte Torgrim Titlestad i gang grunnfagsstudenter i historie med å samle inn muntlig historie og skrev også en innføringsbok i arbeidet (1982). Her fulgte han opp ideer fra “oral history”-bevegelsen, da han foreslo å gi kurs i muntlige kilder også for folk uten videregående opplæring, slik at en kunne få på plass et nytt korps av «barfothistorikere». På denne måten ville han desentralisere faget og bringe historievitenskapen nærmere folket (Titlestad 1982:16–17). Trondheim var det universitetet som kom til å satse mest på muntlig historie. Utover i 1980-årene ble det her produsert en rekke hovedoppgaver basert på livsløpsintervjuer (Slettan 1994:29).

I Norge førte imidlertid ikke engasjementet rundt muntlig historie til en egen bevegelse, slik en ser i andre land. Årsaken til dette har vi allerede vært inne på. Den sterke

6. Se også Landslaget for lokalhistorie i skolens tidsskrift *Fotefar*, nr. 1 1984, som er et temanummer om muntlige kilder og intervjueteknikk.

og mangfoldige lokalhistoriske tradisjonen var innrettet slik at den ikke hadde problemer med å innlemme også slik aktivitet, som det også hadde vist seg tidligere.

Selv om vi har sett at mange historielag drev aktivt med minneinnsamling, var det blant faghistorikerne bare et knippe sterke enkeltaktører som kom til å utvikle et varig engasjement for muntlig historie. Bulls arvtaker var Dagfinn Slettan, som kom inn i det nevnte prosjektet i Trøndelag i begynnelsen av 1970-årene. I likhet med Bull, hadde han tett kontakt med historielagsbevegelsen. Samtidig kom han til å utvikle det akademiske arbeidet med muntlig historie både teoretisk og metodisk. Monografien *Dreng og taus i Verdal – Eksperiment med en kollektiv sjølbibliografi* (1978) var det første større norske faghistoriske arbeidet som var basert på muntlige kilder siden Bulls avhandling. Slettan orienterte seg mot den internasjonale «oral history»-bevegelsen, men også mot det norske etnolog- og folkloristmiljøet. I slutten av 1970-årene startet en tverrfaglig dialog i disse fagene om muntlige kilder.

Folkloristikken hadde fra 1960-årene gjennomgått et paradigmeskifte, der oppmerksomheten i økende grad ble rettet fra ikoniserte «folkeminner» fra det førindustrielle samfunn til en generell interesse for kulturuttrykk som ikke var definert i en bestemt historisk periode. Samtidig som interessen for samtiden økte, ble det like stor interesse for å studere fortelleren og kulturmiljøet som selve den innsamlede teksten. I 1970-årene ble denne innfallsvinkelen applisert både på historiske sagn og eventyr. Sagnstudienes mål var ikke lenger å finne ut hva som var «sant» i tradisjonen, slik folklorister tidligere hadde vært opptatt av, men å studere selve tradisjonsover-

føringen og tradisjonsmiljøets holdninger (Eriksen 1999c:181–182; Eriksen & Selberg 2006:26–29, 64–72, 236–242; B. Hodne 1973, 1979, Ø. Hodne 1979).

Når nå flere historikere samtidig ble opptatt av muntlig materiale og dagliglivets historie, fikk en flere fellesinteresser. Dialogen om muntlige kilder mellom fagmiljøene resulterte i et par større seminarer rundt 1980 og en tverrfaglig innføringsbok fra 1981, der historikeren Knut Kjeldstadli var en av redaktørene (Hodne m.fl. (red.) 1981; Slettan 1994:25, 28–29).

Samarbeidet synliggjorde også viktige forskjeller mellom fagene. Historikerne som interesserte seg for muntlig historie betonte at muntlige kilder måtte regnes som en kildetype på linje med andre kilder, og at disse måtte underlegges kildekritikk. For kulturforskerne var spørsmålet like mye hvordan noe ble opplevd. Dette var ikke uinteressant for historikerne, men hva som «egentlig» hendte var det tradisjonelle spørsmålet for faget. Samtidig kom historikerne inn på banen i et rom som allerede var møblert, uten å ha satt seg så mye inn i folkloristene og etnologenes lange tradisjoner for arbeidet med muntlige kilder. For disse fagene virket det underlig at «oral history» ble presentert som noe grunnleggende nytt (Eriksen & Selberg 1999:164–165; Slettan 1994:29, 54).⁷ Likevel viste det seg å være et behov for tydeliggjøring og refleksjon også i disse fagene når det gjaldt begrepsapparat og metode (Hodne 1983:6–9).

Selve begrepet «muntlige kilder» kunne en heller ikke enes om. Var egentlig nedskrevne minner eller svar på spørrelistene «muntlige»? Slettan gikk her for en bred definisjon, der det både inngikk materiale som var samlet inn på lydbånd i en intervjusituasjon og minner som var egenhendig nedskrevet, som livsminner

7. Se *Dugnad* nr. 3, 1980 (temanummer om muntlige kilder).

eller svar på spørrelistene. Flere folklorister stilte seg kritiske til dette, men Bjarne Hodne mente, som Slettan, at fikseringsformen var uvesentlig. Det viktige var hvordan materialet hadde levd før fikseringen (Slettan 1977:62; Borchgrevink 1980; Klepp 1988; Hodne 1983:11–12).⁸ Utover i 1980-årene kom Hodne til å raffinere sine teoretiske og metodiske resonnementer om det muntlige kildematerialet (Hodne 1983, 1984, 1988). Dette var særlig knyttet til et nytt og overveldende kildemateriale Norsk Folkeminnesamling hadde fått «i fanget», i form av livsminner.

Livsminner og fagutvikling

I 1964 ble det for første gang gjennomført en nasjonal innsamling av livsminner blant eldre i Norge. Arrangøren, Nasjonalforeningen for folkehelsen, hadde blant annet en lokal pilot fra Vest-Agder som utgangspunkt, men internasjonalt har slike aksjoner røtter tilbake til 1920-årene (Gedde-Dahl 1967:10; Hundstad 2015:124–125; Thompson & Bornat 2017:93). Prosjektet fikk en oppfølging i 1981, da Landslaget for bygde- og byhistorie og Nasjonalforeningen for folkehelsen stod bak. Til sammen kom det i disse to innsamlingene ca. 3500 bidrag på til sammen ca. 160 000 sider. I tillegg til at utvalgte besvarelser ble publisert i bokform, satt en igjen med selve råmaterialet, som ble tatt inn og registrert i Norsk Folkeminnesamling (Hodne 1987). Senere har det vært en verdifull kilde blant annet for folklorister, etnologer, historikere og lokalhistorikere, og deler av materialet er blitt lett tilgjengelig gjennom at det i 1990-årene ble transkribert og digitalisert gjennom det såkalte Dokumentasjonsprosjektet ved Universitetet i Oslo (Esborg 2020:110–

112). Innsamlingene ble fulgt opp med nye prosjekter i 1996 og 2012.

Innsamlingen i 1981 kom nettopp i tiden da den tverrfaglige interessen for muntlig historie var på topp. Innen den norske folkloristikken bidro arbeidet med minneoppgavene til fagfornyelse (Eriksen 1999c:182–183). Hodne lanserte begrepet «autobiografier» om slike minneberetninger, og mente de blant annet kunne danne utgangspunkt for generaliseringer om normer i et miljø, som et bindeledd mellom mikro- og makroperspektivet. Livsminnene representerte en forklaring av fortiden med utgangspunkt i samtiden, det var altså ikke snakk om en rekonstruksjon av levd liv. Det sentrale for folkloristene ved livsminnene var at de kunne belyse menneskets livshistorie opplevd innenfra (Hodne 1983:27, 1984:50, 52, 1988:64–66). Etter hvert som oppmerksomheten dreide seg mer mot en prosessuell forståelse av minner og erindring, kom begrepet «minneforskning» i bruk (Kalela 1984:52–53).

Hodnes arbeid ble etter hvert fulgt opp blant annet av Anne Eriksen. Hun videreførte tenkningen rundt «innenfraperspektivet» i beretningen ved å trekke inn semiotikk og kommunikasjonsteori. I 1990-årene relaterte hun materialet til «den litterære vendingen». Minneberetningene ble beskrevet som narrative konstruksjoner med innslag av fiksjon, men i henhold til sjangeren ble de opplevd som «sanne». De var ikke bare kilder til kultur, men uttrykk for kultur. Ved hjelp av Maurice Halbwachs tenkning om kollektivt minne, ble også minneberetningene satt inn i en større sammenheng i samfunnets minneproduksjon. (Eriksen 1988, 1999b:73–75, 81, 1999c: 182–183). Marianne Gullestad demonstrerte mulighetene som lå i analyse av

8. Hodne fant det på sin side hensiktsmessig å skille mellom ikke-kommuniserte og kommuniserte minner (Hodne 1981:35).

livsminner innenfor antropologien (Gullestad 1996). Noen år senere viste antropologen Hans W. Kristiansen i sin behandling av minner fra homofile menn hvordan muntlig historie fortsatt kunne brukes for å få fram underrepresenterte stemmer fra fortiden (Kristiansen 2008).

De tverrfaglige initiativene rundt 1980 viste seg derimot å være et blaff. Dette skyldtes nok en sterk laugsidentitet innenfor historiefaget, men kan også relateres til «historikernes konstante trofasthet mot de skriftlige kildene» (Ryymän et al 2019:157). I et større arbeide om muntlig historie fra 1994 hevdet Dagfinn Slettan likevel at bruken av muntlige kilder ikke lenger trengte legitimering i historiefaget. I boken viste han hvordan historikere kunne analysere muntlige kilder for å avdekke subjektive forhold som holdninger, meninger og identitetskonstruksjon. Fortsatt mente han minnene kunne belyse fortidige forhold, men med lesemåter inspirert av den nye kulturhistorien kunne en utnytte kildens fulle potensiale (Slettan 1994:34, 113–115). I noen av sine siste arbeider, ønsket Slettan å analysere hvordan stedet ble konstruert i livsfortellingene. Hans tidlige bortgang i 1999 førte likevel til at han ikke kom til å demonstrere så mye av teknikkene fra den nye kulturhistorien på et empirisk materiale (Slettan 1994:127–128, 1996, 1997:29–30).

I 2008 konstaterte historikeren Ingar Kaldal at en etter Slettans bok fra 1994 ikke hadde hatt noen større diskusjon i det norske historikermiljøet om generelle metodiske spørsmål på minnefeltet (Kaldal 2008:665). Først og fremst er det Kaldal selv som har fortsatt fagfornyelsen av muntlig historie innen det norske historiefaget, gjennom metodiske og teoretiske refleksjoner og forskning på materiale fra arbeidsliv, sosialhistorie og hverdagsliv. Han har også løftet fram minnernes virkningshistorie som et

interessant felt, og har sammenfattet sine perspektiver i boka *Minner som prosesser – i sosial og kulturhistorie* (2016).

Kaldal konkluderer her med at historie fortsatt er et «skriftsentrisk fag» (2016:24–25). Dette støttes av en fersk undersøkelse av hovedtendenser i norsk historievitenskap belyst gjennom doktoravhandlinger avlagt mellom 1969 og 2015. Her konkluderes det med at muntlige kilder ikke benyttes i mange avhandlinger (Ryymän m.fl. 2019: 157). Riktignok finnes det noen få sterke unntak, som stort sett har vært knyttet til trondheimsmiljøet (se bl.a. Gjerdåker 1991, Kaldal 1994, Slottemo 2003), men utviklingen viser ingen økende tendens. Arbeidsdelingen mellom folkloristikken og historiefaget som ble etablert på begynnelsen av 1900-tallet har altså i stor grad vært opprettholdt, mens lokalhistorikere og historielagsbevegelsen hele tiden har brukt muntlige kilder til sine formål. For noen år siden kom det et nytt initiativ på banen som både har inspirert amatører og fagfolk, organisasjonen «Memoar».

«Memoar» og (gjen-)oppdagelsen av grasrotforskningen

I 2015 ble «Memoar – norsk organisasjon for munnleg historie» stiftet i Bergen. Organisasjonen har både orientert seg mot den norske lokalhistoriebevegelsen og den internasjonale «oral history»-bevegelsen, og representerer som sådan en «missing link» i det frivillige arbeidet med muntlig historie (www.memoar.no/om-memoar). Samtidig ble det innledet et samarbeid med tradisjonsrike institusjoner som Norsk Folkeminnesamling og Norsk Etnologisk Gransking, som har lansert en digital infrastruktur for muntlige kilder i form av nettsiden minner.no (Kjus 2018:372–373). Slik lydbåndopptakerne i sin tid fornyet samlingsarbeidet, har Memoar synliggjort potensialet som ligger i

ny teknologi, med videofilming i lokale intervjustudioer, og publisering på internett. Arbeidet er organisert i tematiske eller lokale prosjekter på grasrotnivå, samtidig som en har hentet inn profesjonelle medarbeidere til koordinering og opplæring.

Samarbeidet mellom grasrot og de kulturhistoriske miljøene knytter bånd som lenge har vært løse. Minneforskningen, slik den har fått sin utforming innenfor folkloristikken og den muntlige historien siden 1980-årene, er vanskelig å gripe utenfor akademia. Samtidig har kulturanalysen som har dominert etnologien fra samme tidsrom til dels distansert dette faget både fra de lokale museene og lokalhistorien (Rogan 2015:91–92).

Memoar er også innrammet av en ny kunnskapskontekst, der akademikere i økende grad ser verdien i såkalt «citizen science», eller på norsk: grasrotforskning. Dette dekker et vidt spekter av aktiviteter der folk som ikke er skolerte forskere på en eller annen måte deltar i vitenskapelig produksjon. Dreiningen mot involvering fra grasrota i kulturvernet ser en både i museumsarbeidet, når det kjempes om forskningsmidler (der lokale «stakeholders» har blitt et viktig begrep), eller i internasjonale avtaler som FARO-konvensjonen. Den gamle debatten om forholdet mellom profesjonell/amatør og sentrum/periferi synes å ha gått inn i et nytt spor (Hetland et al 2020; Esborg 2020:109).

Såkalt «crowd sourcing», eller digital dugnad, har stått sentralt i denne vendingen. Et slikt prinsipp ligger f.eks. til grunn for Lokalhistoriewiki.no, som ble etablert av Norsk lokalhistorisk institutt i 2011. Her ligger det en klar demokratiserende tanke bak, og det er en ambisjon om at forskere og amatører skal delta på like fot i samskriving av artikler og andre bidrag (Wiig 2018).

Et eksempel på en mer ukontrollert

delingskultur, finner vi i lokalhistoriske Facebook-grupper. Her presenteres og diskuteres fortellinger og erfaringer knyttet til fenomener som bilder, steder, dialekt eller personer i en skriftlig form som ligger tett opp til det muntlige. Terskelen er lav for å bidra, og en må anta at mange av dem som bidrar har liten kjennskap til den autoriserte lokalhistoriske produksjonen. For å bli trodd og få autoritet synes det å være viktigere å dokumentere egen tilknytning til lokalsamfunnet. Slike arenaer har sin egen dynamikk og autentisitetsforståelse som kan være interessant å utforske også for kulturhistorikere. Ved å tilnærme seg dette feltet, kan en få en mer genuin oppfatning av hva slags kulturarv som oppleves som verdifull og meningsbærende lokalt enn ved forskningsstyrte prosjekter og plattformer som involverer de samme gruppene (Hine 2020:100–102).

Selv om teknologien bak «crowd sourcing» er ny, innebærer ikke samarbeidsformen noe presumptivt nytt i en kulturhistorisk kontekst (Pierroux et al 2020:28). Både lokale folkeminnesamlere og lokalhistorikere leverte sine byggesteiner til den akademiske forskningen, men som vi har sett, var relasjonen asymmetrisk, og motivasjonen fra grasrota var noe annet og mer inderlig enn å være passive leverandører av empiri.

Det ligger makt i begreper, og en kan spørre seg om et uttrykk som «citizen science» egentlig viser akademias behov for å forme det folkelige kulturvernarbeidet i sitt bilde. Eksemplene vi har vist fra lokalhistorien viser at dette feltet representerer en form for kunnskapsproduksjon som ikke er underordnet, men sideordnet til den akademiske forskningen og historie-apparatet. Innledningsvis illustrerte jeg dette ved å trekke opp en distinksjon mellom begrepene «historie» og «minne». Lokalhistorien har

sitt utspring i minnet, og har forvaltet sin relasjon til den muntlige kulturen på en annerledes og mer eksplisitt måte enn historiefaget. Og «oral history»-bevegelsen, med nedslaget vi ser i organisasjonen Memoar, er direkte knyttet til den samme minnedimensjonen og behovet for lokal eller gruppebasert identitetskonstruksjon. I forbindelse med «oral history»-bevegelsen hevdet den finske historikeren Jorma Kalela at akademikere aldri egentlig har forstått de identitetsbyggende ambisjonene ved slikt arbeid på grasrotplan (Kalela 1984:56). Når forskningen nå nærmer seg dette universet på nytt, er diskursen gjendøpt som «citizen science», men problemstillingene er de samme. I møtet med en minnebasert fortidsforståelse, er det de profesjonelle som er amatører, og fortiden er blitt et fremmed land.

Litteratur

- Alsvik, Ola 1996. *Fagfelt og folkerørse. Norsk lokalhistorie i det 20. århundre*. Oslo, Norsk lokalhistorisk institutt.
- Alsvik, Ola 2009. *Fornuft og følelser. To linjer i norsk lokalhistorisk forskning på 1900-tallet*. I Anne Aune & Gudmund Valderhaug (red.). *Undervegs. Festskrift til Egil Nysæter*. Oslo, AMB-media AS, s. 11–24.
- Alsvik, Ola, Hans P. Hosar & Marianne Wiig (red.) *I dørtrekken fra Europa. Festskrift til Knut Sprauten i anledning 70-årsdagen, 22. juni 2018*. *NotaBene*, nr. 12. Oslo, Nasjonalbiblioteket.
- Anttonen, Pertti J. 1997. Transformations of a Murder Narrative. *Norveg*, bd. 40, nr. 2, s. 3–28.
- Berge, Rikard 1919. *Decentralisation. Folkeminne – historielag – bygdemuse*. Risør, Erik Gunleiksens forlag.
- Berge, Rikard 1924. *Norsk sogukunst*. Kristiania, H. Aschehoug & Co.
- Bergman, Anne 2002. *Lokalhistorie som berättartradition*. I Eriksen m.fl. (red.), s. 217–237.
- Bjørkvik, Halvard, Rolf Fladby, Lars Reinton & Jørn Sandnes (red.) 1970. *Lokal historie i forskning og kulturarbeid gjennom 200 år. Skrifter frå Landslaget for bygde- og byhistorie*. Nr. 4. Oslo etc., Universitetsforlaget.
- Bjørkvik, Halvard 1960. Lokalhistorisk tradisjonsstoff. *Heimen* bd. 11, hefte 11, s. 516–526.
- Bjørkvik, Halvard 1970. *Landslaget for bygde- og byhistorie*. I Bjørkvik m.fl. (red.), s. 143–193.
- Bjørkvik, Randi 1970. *Gards- og slekthistorie 1920–1969. Undervegs mot den konkrete og levende gardshistorie*. I Bjørkvik m.fl. (red.), s. 73–112.
- Borchgrevink, Anne-Berit Ø. 1980. Du kan jo spørre dem sjøl ... Noen refleksjoner omkring muntlige kilder. *Dugnad*, bd. 6, nr. 3, s. 11–19.
- Bull, Edvard d.e. 1924. *Innledning til bygdehistorisk studium. Foredrag holdt på de bygdehistoriske kursene i Bergen 1918, i Hamar og Kristiansand 1919*. Kristiania, Steenske forlag.
- Bull, Edvard d.y. 1953. Arbeidernes plass i historien. Norsk Folkemuseums Avdeling for Arbeiderminner. *Heimen*, bd. 9, hefte 7, s. 333–340.
- Bull, Edvard d.y. 1981. *Retten til en fortid. Sosialhistoriske artikler*. Oslo, Universitetsforlaget.
- Casey, Edward S. 2004. *Public Memory in Place and Time*. In Kendall Phillips (ed.). *Framing Public Memory*. Tuscaloosa, Alabama, University of Alabama Press, pp. 17–44.
- CCCS Popular Memory Group 1982. *What do we mean by popular memory?* Stencilled Occasional Paper, Centre for Contemporary Cultural Studies, University of Birmingham, *History*

- Series: SP No. 67.
- Christiansen, Reidar Th. 1917. *Veiledning ved innsamling av folkeminder. Fra Norsk Folkemindesamling* nr. 1. Kristiania, Norsk Folkemindesamling.
- Christiansen, Reidar Th. 1922–25. Bygdehistorie og Folketradisjon. *Heimen*, bd. 1, s. 58–71.
- Eriksen, Anne 1988. Muntlige kilder – kilder til hva? *Norveg*, bd. 31, s. 69–82.
- Eriksen, Anne 1996. *Vi må ikke glemme*. I Moestue (red.). 1996, s. 66–76.
- Eriksen, Anne 1999a. *Historie, minne og myte*. Oslo, Pax Forlag.
- Eriksen, Anne 1999b. *Selvbiografier mellom minne og historie*. I Eriksen & Aukrust (red.), s. 70–86.
- Eriksen, Anne 1999c. *Dialog og egenart*. I Eriksen & Aukrust (red.), s. 169–183.
- Eriksen, Anne 2002. *Bygda vår – fra bygdebøkene verden*. I Eriksen m.fl. (red.).
- Eriksen, Anne & Torunn Selberg 2006. *Tradisjon og fortelling. En innføring i folkloristikk*. Oslo, Pax Forlag.
- Eriksen, Anne & Knut Aukrust (red.) 1999. *Kunnskap om kultur. Folkloristiske dialoger*. Oslo, Pax Forlag.
- Eriksen, Anne, Jan Garnert & Torunn Selberg (red.) 2002. *Historien in på livet: diskussioner om kulturarv och minnespolitikk*. NNF Publications 14. Lund, Nordic Academic Press.
- Esborg, Line 2020. *Engaging disenfranchised publics through citizen humanities projects*. In Hetland, Pierroux & Esborg (eds.), pp. 109–124.
- Espeland, Velle 1974. Desentraliseringsstriden. Ein strid om kva folkemindesamling og gransking skal tene til. *Tradisjon*, bd. 4, s. 71–76.
- Fladby, Rolf & Liv Marthinsen 1980. *Minne og tradisjon. Munnleg kjeldestoff i sentrale institusjoner. Småskrifter fra Norsk lokalhistorisk institutt*, nr. 3. Oslo, Norsk lokalhistorisk institutt.
- Flatin, Tov. 1942–54. *Seljord*. 3 bd. Oslo, Seljord kommune.
- Fonnum, Helge 1934–37. Innsamling av tradisjon ved hjelp av bygdefolket. *Heimen*, bd. 7, s. 79–85.
- Foss, Gunnar 1997. *Heimstad, diktning og identitet*. I Dagfinn Slettan & Ola Svein Stugu (red.). *Det nasjonale i det lokale, det lokale i det nasjonale. KULTs skriftserie*, nr. 92. Oslo, Norges forskningsråd, s. 101–128.
- Gedde-Dahl, T. 1967. *Minneoppgavenes idé og gerontologiske verdi*. I Olav Bø, Andreas Ropeid & Lily Aall (red.). *I manns minne. Daglegliv ved hundreårskiftet. Frå Nasjonalforeningens landskonkurransen for eldre*. Bd. I. Oslo, Samlaget, s. 9–12.
- Gjerdåker, Brita 1949. Norsk etnologisk gransking. *Heimen*, bd. 8, hefte 4, s. 149–155.
- Gjerdåker, Brynjulv 1991. *Kystsamfunn skifter ham. Med bitter- og frøyværingar inn i den moderne tid*. Universitetet i Trondheim, Historisk institutt/Statsarkivet i Trondheim.
- Grønstad, Line 2013. *Norsk Etnologisk Gransking*. I Rogan & Eriksen (red.), s. 669–679.
- Gullestad, Marianne 1996. *Hverdagsfilosofier. Verdier, selvforståelse og samfunnssyn i det moderne Norge*. Oslo, Universitetsforlaget.
- Hallan, Nils 1970. *Lokalhistorie og tilgrensande vitskaper*. I Bjørkvik m.fl., s. 239–260.
- Halttunen, Karen 2002. Self, subject and the «barefoot historian». *Journal of American History*, vol. 89, no. 1, pp. 20–24.
- Harvilahti, Lauri, Audun Kjus, Clíona O'Carrol, Susanne Österlund-Pötzsch, Fredrik Skott & Rita Treija (eds.) *Visions and Traditions. Knowledge Production and*

- Tradition Archives. Folklore Fellow s Communications*, vol. 315. Porvoo, Academia Scientarium Fennica.
- Hetland, Per, Palmyre Pierroux & Line Esborg (eds.) 2020. *A History of Participation in Museums and Archives. Traversing Citizen Science and Citizen Humanities*. Abingdon, Routledge.
- Hine, Christine 2020. *Knowledge Infrastructures for Citizen Science: The taming of knowledge*. In Hetland et al (eds.), pp. 92–107.
- Hodne, Bjarne 1973. *Personallistoriske sagn. En studie i kildeverdi*. Oslo, Universitetsforlaget.
- Hodne, Bjarne 1979. *Eventyret og tradisjonsbærerne. Eventyrfortellere i en Telemarksbygd*. Oslo, Universitetsforlaget.
- Hodne, Bjarne 1981. *Overføring av muntlig stoff*. I Hodne m.fl. (red.), s. 34–44.
- Hodne, Bjarne 1983. Autobiografier som folkloristisk kilde. *Norveg*, bd. 26, s. 5–40.
- Hodne, Bjarne 1984. Autobiografien: Folkloristisk kilde med samfunnsrelevans. *Tradisjon*, bd. 14, s. 49–61.
- Hodne, Bjarne 1988. Personlige fortellinger. En tredje innfallsvinkel i studiet av autobiografier. *Norveg*, bd. 31, s. 41–82.
- Hodne, Bjarne, Knut Kjeldstadli & Göran Rosander (red.) 1981. *Muntlige kilder. Om bruk av intervjuer i etnologi, folkeminnevitenskap og historie*. Oslo etc., Universitetsforlaget.
- Hodne, Ørnulf 1979. *Jørgen Moe og folkeeventyrene. En studie i nasjonalromantisk folkloristikk*. Oslo etc., Universitetsforlaget.
- Hodne, Ørnulf 1987. Registrering av minneoppgavene for eldre. *Norveg*, bd. 30, s. 149–172.
- Holmegaard, Olav 1940. Salve Aagsæd. *Bidrag til Agders historie* nr. 23, s. 3–10.
- Hundstad, Dag. 2012. Historikeren som regionbygger? Et fagkritisk perspektiv på fire landsdelshistoriske verk. *Historisk tidsskrift*, bd. 91, nr. 1, s. 37–63.
- Hundstad, Dag 2013. *Sørlandet – fra terra incognita til sommerferieland. Fire historiske analyser av regionalitet og regionalisme*. PhD-avhandling i historie, Universitetet i Bergen.
- Hundstad, Dag 2015. *Agder Historielag – en lokalhistorisk reise*. Kristiansand, Agder Historielag.
- Hundstad, Dag 2018. *Barfothistorikere og akademikere. Profesjonalisering og strid i lokalhistorien*. I Alsvik m.fl. (red.), s. 134–161.
- Jahnsen, Jan Børre 1980. Med bestefar som lærebok. *Dugnad*, bd. 6, nr. 3, s. 36–40.
- Johansen, Anders 1988. Mytiske landskap. *Profil*, nr. 2, s. 12–27.
- Kaldal, Ingar 1994. *Arbeid og miljø ved Folla foss Tresliperi og Ranheim Papirfabrikk 1920–1970. Skriftserie fra Historisk institutt*, nr. 3. Universitetet i Trondheim, Historisk institutt.
- Kaldal, Ingar 2008. Minna og mytane – og verdien deira som historisk materiale. *Historisk tidsskrift*, bd. 87, nr. 4, s. 665–679.
- Kaldal, Ingar 2013. Edvard Bull d.y., arbeiderminnene og sosialhistoria. *By og bygd*, nr. 45, s. 130–147.
- Kaldal, Ingar 2016. *Minner som prosesser – i sosial- og kulturhistorie*. Oslo, Cappelen Damm.
- Kalela, Jorma 1984. Minnesforskning, oral history och historierörelsen. *Sociologisk Forskning*, vol. 21, nr. 3–4, s. 47–67.
- Kjus, Audun 2018. *Principles for a future tradition archive. As foreseen by Norwegian Ethnological Research*. In Harvilahti et al (eds.), pp. 360–378.
- Klepp, Asbjørn 1988. Initierte kilder og «muntlige kilder», *Norveg* bd. 31, s. 31–40.

- Kristiansen, Hans W. 2008. *Masker og motstand. Diskré homoliv i Norge 1920–1970*. Oslo, Unipub.
- Kristoffersen, Eirik 2017. *Kampen om folkeminnene. Da folkeminnene ble et forskningsfelt og folket krevde dem tilbake*. Norsk Folkeminnelags skrifter, nr. 172. Oslo, Scandinavian Academic Press.
- Kverndokk, Kyrre 2011. *Han ligner litt på nissen igrunn. Folkloristiske forestillinger om folket*. I Line Esborg, Kyrre Kverndokk & Leiv Sem (red.). *Or gamalt – nye perspektiver på folkeminner*. Norsk Folkeminnelags skrifter, nr. 165, Instituttet for sammenlignende kulturforskning. Serie B: Skrifter. Vol. CXL. Oslo, Aschehoug, s. 70–95.
- Kverndokk, Kyrre 2013. *Norsk Folkeminnesamling*. I Rogan & Eriksen (red.), s. 551–563.
- Kyllingstad, Jon Røyne 2008. «Menneskeåndens universalitet». *Instituttet for sammenlignende kulturforskning 1917–1940. Ideene, institusjonen og forskningen. Doktoravhandlinger forsvart ved Det humanistiske fakultet, Universitetet i Oslo*, nr. 371. PhD-avhandling i historie, Universitetet i Oslo.
- Liestøl, Knut 1914. Um innsamling av norske folketradisjonar. *Maal og Minne*, bd. 6, s. 113–122.
- Lindstrom, Lamont 1990. *Knowledge and power in a South Pacific society*. Washington, Smithsonian Institution Press.
- Moestue, Anne 1996. *Spørre og grave i 50 år. Norsk etnologisk granskings 50-års jubileum, 1996*. Oslo, Stiftelsen Norsk etnologisk gransking.
- Moestue, Anne (red.) 1996. *Minnet. Foredrag ved Norsk etnologisk granskings 50-års jubileumssymposium 18.–19.4. 1996*. Oslo, Stiftelsen Norsk etnologisk gransking.
- Nysæter, Egil 1995. *Frå institusjon til paraplyorganisasjon. Landslaget for lokalhistorie 1970–1995*. I Egil Nysæter, Dagfinn Slettan & Harald Winge (red.). *I arbeid for lokalhistorie og kulturvern. Landslaget for lokalhistorie 75 år 1920–1995. Skrifter frå Landslaget for lokalhistorie*, nr. 8. Trondheim, Landslaget for lokalhistorie, s. 43–76.
- Pierroux, Palmyre, Mattias Bäckström, Brita Brenna, Geoffrey Gowland & Gro Ween 2020. *Museums as sites of participatory democracy and design*. In Hetland et al (eds.), pp. 26–44.
- Reinson, Sanita 2018. *Participatory practices and tradition archives*. In Harvilahti et al (eds.), pp. 279–296.
- Reinton, Lars & Sigurd Reinton 1943. *Forord*. I Lars Reinton. *Folk og fortid i Hol*. Bd. 2. *Frå 1815 til vår tid*. Oslo, Grøndahl & søn, s. 5–6.
- Reinton, Lars 1943. Forteljing og forteljarar. *Heimen*, bd. 6, hefte 5, s. 230–237.
- Reinton, Lars. 1944. Anmeldelse av Andreas Holmsens *Eidsvoll bygds historie I-II*. *Heimen*, bd. 6, hefte 6, s. 309–315.
- Reinton, Lars 1946–48. Den glade vitskap. *Heimen*, bd. 7, s. 65–67.
- Reinton, Lars 1970a. *Den lokalhistoriske røsla og den moderne bygdehistorie 1900–1920*. I Bjørkvik m.fl. (red.), s. 33–53.
- Reinton 1970b. *Dei lokale historielaga*. I Bjørkvik m.fl. (red.), s. 195–238.
- Resløyken, Åmund Norum 2017. «Ein lut av det nære levande livet». *Tradisjon, tradisjonselementer og tradisjonsforskere. En studie av spørrelisteserien Ord og sed 1934–1947*. PhD-avhandling i kulturhistorie, Universitetet i Oslo.
- Rogan, Bjarne & Anne Eriksen (red.) 2013. *Etnologi og folkloristikk. En fagkritisk biografi om norsk kulturhistorie*. Instituttet for sammenlignende kulturforskning, Oslo, Novus forlag.

- Rogan, Bjarne 2013. *Instituttet for sammenlignende kulturforskning. Fra folkeminneprogrammet til bondesamfunnsundersøkelsen*. I Rogan & Eriksen (red.), s. 645–667.
- Rogan, Bjarne 2015. Norsk kulturhistorie i kontekst – et bidrag til genealogien. *Tidsskrift for kulturforskning*, bd. 14, nr. 1, s. 56–98.
- Ryymän, Teemu Sakari, Astri Andresen, Jan Heiret & Leidulf Melve 2019. Hovedtendenser i norsk historievitenskap 1969–2015 belyst gjennom doktoravhandlinger. *Historisk tidsskrift*, bd. 98, nr. 2.
- Salvesen, Helge 1982. Tanker omkring redigeringen av «Heimen». *Heimen*, bd 19, nr. 2, s. 81–86.
- Sandnes, Jørn 1975. *Rikshistorie og lokalhistorie – sentrum og periferi i lokalhistorien*. I Sivert Langholm & Per Maurseth (red.). *Periferi og sentrum i historien. Foredrag ved Nordisk fagkonferanse for historisk metodelære på Røros 16.–20. juni 1974*. Universitetsforlaget, Oslo, s. 159–167.
- Skar, Johannes 1997. *Gamalt or Sætedal*. Bd. I. Espa, Lokalhistorisk Forlag. (Faksimile av trykt utgave fra Samlaget, Oslo 1961).
- Skott, Fredrik 2008. *Folkets minnen. Traditionsinnsamling i idé och praktik 1919–1964. Avhandlingar från Historiska institutionen i Göteborg* nr. 53. Institutet för språk och folkminnen og Göteborgs universitet, Göteborg.
- Slettan, Dagfinn 1977. *Muntlig kjeldestoff*. I Rolf Fladby & Harald Winge (red.). *Lokalsamfunn under omstøping. Den nyeste tids lokalhistorie*. Oslo, J.W. Cappelens forlag, s. 62–81.
- Slettan, Dagfinn 1978. *Dreng og taus i Verdal. Eksperiment med en kollektiv sjøbiografi*. Oslo etc., Universitetsforlaget.
- Slettan, Dagfinn 1979. Muntlig historie. Utviklingslinjer og muligheter. *Tidsskrift for arbeiderbevegelsens historie*, bd. 1, s. 155–187.
- Slettan, Dagfinn 1981. *Muntlig historie, en mangesidig virksomhet*. I Hodne m.fl. (red.). 1981, s. 22–33.
- Slettan, Dagfinn 1984. *Muntlig historie og arbeidslivforskning*. I Per Fuglum & Jarle Simensen (red.). *Historie nedenfra. Festskrift til Edvard Bull på 70-årsdagen*. Oslo etc., Universitetsforlaget, s. 217–233.
- Slettan, Dagfinn 1989. Innsamling av munnlege kjelder. Nokre praktiske spørsmål. *Heimen*, bd. 26, s. 139–150.
- Slettan, Dagfinn 1994. *Minner og kulturhistorie. Teoretiske perspektiver. Skriftserie fra Historisk institutt*, nr. 4. Historisk institutt, Trondheim.
- Slettan, Dagfinn 1996. *Livsfortelling som identitetskonstruksjon*. I Moestue (red.) 1996, s. 77–96.
- Slettan, Dagfinn 1997. Det fortalte livet. Aspekter ved minner som kilde i lokalhistoria. *Heimen*, bd. 34, nr. 1, s. 23–31.
- Slottemo, Hilde Gunn 2003. *Fabrikkarbeider, far og forsørger. Menn og mannlighet ved koksverket Mo i Rana 1950–1980. Skriftserie fra Institutt for historiske og klassiske fag*, nr. 41. Trondheim, NTNU.
- Smith, Laurajane 2006. *Uses of Heritage*. London & New York, Routledge.
- Solheim, Svale 1946–48. Norsk Folkeminnelags skrifter. *Heimen* bd. 7, s. 22–30.
- Thompson, Paul & Joanna Bornat 2017. *The Voice of the Past: Oral History*. 4th ed. Oxford, Oxford University Press. (1st ed. 1978).
- Thue, Johs. B. 1979. Kva er lokalhistorie. *Heimen*, bd. 18, nr. 3, s. 129–137.
- Titlestad, Torgrim 1982. *Når folket fortel. Ei handbok i intervjuetknikk og tradisjons-*

- innsamling*. Oslo etc., Universitetsforlaget.
- Tobiassen, Anna Helene 1988. Spørrelistesvar som del av kildetilfanget i etnologiske undersøkelser. *Norveg*, bd. 31, s. 17–30.
- Try, Hans 1984. *Om lokalhistoriske samlinger. Tilråding frå eit utval nedsett frå Norsk Kulturråd*. Oslo, Norsk Kulturråd.
- Wiig, Marianne 2018. *Historien om hvordan NLI ble fanget i nettet. Rapport fra en vevkjerring*. I Alsvik m.fl. red., s. 549–585.
- Winge, Harald 1997. *Hvordan kan lokalhistorie være byggesteiner for rikshistorie?* I Else Braut (red.). *Blikk på lokalhistorie. Norsk lokalhistorie etter 1970. Rapport frå eit jubileumsseminar. Skrifter fra Norsk lokalhistorisk institutt*, nr. 33. Oslo, Norsk lokalhistorisk institutt.

Aviser

- Agder Tidend* 17.05. 1940, s. 4.
«Bygdegranskaren Salve Aagsæd».
- Verdens Gang* 07.07. 1920, s. 4. «Vore Bygders og Byers Historie. Landslaget stiftet igaar.»

Nettreferanser

- <http://www.landslaget.org/images/pdf2014/4.-Analyse---del-1.pdf>
[Nedlastet 02.05.2020].
- <http://www.memoar.no/om-memoar>
[Nedlastet 02.05.2020].